

arkiv

På G. W. Edlunds förlag
hafva utkommit:

Blåtklockor. Pennteckningar ur folk-
lifvet af Erik. I. Trogna barn-
domsvänner II. Sjömannen, hvars
brud var trolös. 25 p.i.

Elias Lönnrot, Biografiskt utkast
af Aug. Ahlqvist. Med ett porträtt,
ett bref och 4 träsnitt. 1 mf.

Minnesrunor öfver några vår od-
lings män. Ristade af F. B. m. fl.
Med 16 porträtt. 75 p.i.

Folkliif.

Berättelser från Nyland

af

Oskar Behm.

Helsingfors 1886.

G. W. Edlunds förlag.

IV b1

Behm
Kapsel

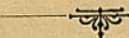
839.79-3

Folklied.

—
Berättelser från Nyland

af

Oskar Behm.
[Carl Oscar]

Helsingfors 1886.

G. W. Edlunds förlag.

ÅBO AKADEMIS BIBLIOTEK

1420431167

Innehåll:

	sid.
En girigbuf	1
Fattigdom	16
Gubben Rolig och hans mågar	38
Från strid till frid	49
„Spelan-Wille“	73
„Kote-Waja“	86

En girigbuk.

Man påträffar ofta bland den nyländska allmogen bönder, hwilka, när de slutligen gå till „sina fäder“, efterlämna åt sina barn och arfwingar en förmögenhet, gående till flere tiotusentals mark. De fleste af dessa „storgubbar“ hafwa börjat från ingenting d. w. s. erhållit i arf efter sina fäder en dåligt bebrukad hemmansdel med förfallna byggnader och några utswultna kreatur; eller också, om de varit yngre söner i familjen, en 2 à 3 hundra „riksdaler“, för hwilka pängar de sedan köpt sig en ouppodlad swedjebacke af någon bättre lottad nästa. Det är således endast genom sitt eget arbete, sin egen sparsamhet och en ända till onaturlighet drifwen förjaktelse som gjort, att de kunnat samla en sådan förmögenhet.

De första åren har det usla hemmanet eller den steniga swedjebacken icke gifwit bebrukaren ens hans dagliga bröd, alvaminst något öfverflott. Men man fäller det oaktadt icke modet,

utan knappar i stället blott mera in på den dagliga kosten. Icke ens hälgdagsrätten, grynvällingen, får mera kofas, endast wattwälling, wattwälling. Och så arbetar, swälter och sträfwär man dag från dag, år från år, ända tills man en wacker dag med stolthet kan säga till sin granne: „den här rågen här i storlären, den är nu i höst tre år gammal.“

Nu är det första målet vunnet.

Den, som genom tungt arbete och många försakelser wunnit ett litet öfverskott, den wet också sätta värde på detsamma. Så är åtminstone förhållandet med vår bonde.

Han wet altför wäl huru många swett-droppar, huru många genomvakade nätter och hungrika dagar denna lilla besparing i „storlären“ kostat honom, och därför rör han den icke håller förr än i högsta nödsfall. Man har blifwit wan att försaka och spara, och därför gör man det allt fortsarande, ty af en liten gnista kan en wacker dag bli en stor eld. — Man börjar kanske nu igen kofa grynwälling om fönstargarne, men icke håller mera.

Sparsamheten är snålhetens fader, heter det, och sorgligt nog händer det ofta, att vår bonde blir ett slående bewis för ordspråkets sanning.

Ifrån att ärligen ha lagt af litet rå g i „storlären“, börjar man så småningam öfwergå till att lägga litet p ä n g a r på kistbottnen.

Pängar! — Ja, se det är någonting annat än några fattiga tunnor råg. De hafwa ju redan en sådan egendomlig klang, när de rulla tillsammans, liksom om de ropade: mer, mer!

Och denna klang, detta „mer, mer“ förstår vår bonde fullkomligt wäl. Ifrån att ha warit sparsam blir han nu — girig.

Stor sak om han själf eller hans hustru hafwa ordentliga kläder, om de få tjänare, han måste hålla sig, få någorlunda dräglig kost, om hans barn få besöka skolan, blott han kan samla pängar, mera pängar!

Tro icke, att han sätter dem på banken eller lånar ut dem åt behöfwande mot skäligen ränta. Nej, det gör han icke, utan han låter dem ligga på kistbottnen, ofta sju och sjuttio-dubbelt invecklade i gamla strumpfötter eller andra trasor. Han will alltid hafwa dem i sin närhet.

Och så samlar och sparar han år från år med girighetens hela passion slant på slant, för att slutligen wid sin död lämna allt efter sig åt barn eller andra arfwingar, hwilka ofta nog

förslösa dem på lika många veckor; som det behöfts är för deras sammansparande.

En sådan, på hvilken osvan anförda beskrifning fullkomligt passade in, var gamle Nybacken eller „Stor-Nybacken“, som han kallades till skilnad från sin granne, „Lill-Nybacken“. Han hade ifrån dräng upparbetat sig till, om icke den rikaste, så åtminstone till en af de rikaste bönder i hela socken. Innan han blef det, hade han dock haft att kämpa mot swärigheter, som låta nästa otvofliga, samt lidit förfälskelser, för hvilka andra wanliga människor skulle dukat under. Själ sköt han ännu öfwer, att han i en period af sitt lif under fem års tid icke begagnat annat på sina fötter än träskor samt alla söknedagar gått utan skjorta.

Allt i hans gård utwisfades också, att girigheten där hade sitt hemvist. Bygnaderna woro förfallna, fönster och dörrar hängde som „wingstjutna träkor“, färdiga att wid minsta hårdare behandling ramla öfwerända. Kreaturen sågo utswultna och hungrika ut, ty hö och halm skulle säljas så grant som möjligt och icke „beitas opp i onödan.“

Inne i stugan såg det dock litet bättre ut. Ehuru de flesta husgerädsaker woro gjorda af Nybacken själf samt gamla och utnötta, så woro de dock rena och snygga. Till och med den stora spiseln, med dess gapande bakugn och slyssor bak muren, war hwitmenad och putsad. Sängarna, af hvilka i stugan funnos fyra, två och två på hwarandra, hade rena ehuru grofwa kläder, och endast från „fotändarna“ stuko här och där halmstrån fram, utwisande att det ingalunda war på „dumbädd“ man där i huset hwilade.

Nybacken själf hade i sin ungdom warit en lång och kraftfull karl, men nu war han, iföljd af arbete, öfweranstängningar och ålderdom, krotig som ett vindfälle i skogen. Själswa ansigtet war icke olift en roffägels, med de små spejande ögonen, den utstående hakan och de infallna läpparne, öfwer hvilka en mer än wanligt stor näsa sträfwade nedåt.

Numera orfode han icke arbeta själf, utan fatt för det mesta bak bordet och följde med sina giriga blickar husfolkets alla rörelser. Gud nåde den, som råkade spilla någonting af „guds lånet“ på golfwet eller söndra någonting af husets „dyrbara“ husgerädsaker! Ett, tu hade

den selsande gubbens träsfo i ryggen på sig, wanligtvis åtföljd af en mängd mindre fina tillkännagifvanden huru man bör handskas med „fattigt folks“ tillhörigheter.

Utom sina myckna pängar så hade gubben äfwen någonting annat, som, om icke af honom själf, så åtminstone af traktens unga gossar ansågs för mycket bättre, nämligen en dotter.

Hon gälde för att vara en af bygdens wackerste flickor, och enligt allmogebegrepp om kvinnlig skönhet war hon det äfwen. Blå ögon, röda, fylliga kinder med små gropar uti samt en lång och ståtlig figur med något anlag för fetma.

Till sitt sinne lag war hon raka motsatsen mot fadern, hwilket kan förefalla underligt, ty man säger ju, att „äplet icke faller långt ifrån trädet.“

Hon sadet också allmänt bräs på modren, hwilken i ungdomen skulle ha warit en ganska wacker kvinna och ingalunda haft anlag för girighet. Den långa samlesnaden med mannen hade dock till sinnet gjort henne fullkomligt lik denne.

Nybacken betraktade icke sin dotter, som föräldrar i allmänhet betrakta sina barn, utan

han ansåg henne endast för en person, den där förr eller senare skulle hämta en större förmögenhet till huset. Han wistste nog att många sikade efter hans dotter, endel för hennes egen skull och andra för de pängar fadern ägde, och hwilka wid dennes död skulle tillfalla dottern, ty hon war enda barnet. Men ingen af dessa friare war i gubbens smak och det hufwudsakliga därför, att de icke woro tillräckligt rika. Dit skulle nämligen den vara, som gubben en gång kallade sin måg; stor sak hurudan karl han föröfrigt wore.

Det war en wacker och solwarm dag i slutet af juni månad. Höbergningen hade just börjat, och de flesta af byns innewånare, isynnerhet karlarne, woro ute på ängarne och arbetade med höslåttern.

Nybacken hade också skickat sitt folk den dagen, och själf hade han äfwen stultat med, för att vara där och se efter, att folket icke fick lata.

Det war dock först efter frukosten, som han själf begaf sig i väg. Han måste först, som han själf sade „si ett qwiumfolki, at' dom int fick spill' eilden, när dom wa ti moron fänse.“

Hemma på Nybacka blef endast wärduinnan sjelf samt en gammal rotekvinna.

Gubben brukade alltid, då han war med på ängen, gå bakfester karlarne i „slagen“. Säg han då någon grästofs, som blifwit oberörd af lien, bad han genast den siff slående att wända om och slå bort toffen, „för hö är dyrt, å ja är så fatiger å böhöfwer no alt, som wärer på ängin“.

I dag hade han dock emot wanan satt sig på en kulle i ängen och beskådade derifrån de af swett dryppande slätterkarlarnes arbete.

Ängen war icke långt belägen från hemmet och der han nu satt på kullen, kunde han till och med se skorstenspipan af sin gamla byggning. Han betraktade ömsom denna, ömsom folket på ängen.

„De' ä' för märkwärdigt hwad mor eldar i dag,“ — tänkte han, då han såg, huru en tjock, svart rökpelare bröt sig fram ur den grå skorstenspipan. — „Hon må int bara bränn jotelid!“

Gubben wände åter sina ögon åt slätterkarlarne till. De woro nu i andra ändan af ängen och höllo som bäst på att under skratt och skämt „stryka“ sina liar. Endast några kvin-

nor, som „samlade“, woro i ängens främre ända och sålunda närmare gubben.

„Kan du, Tia“, — ropade gubben till en af kvinnorna, — „säga, hwad det will säga, att det kommer en sådan swart rök ur skorstenspipan; därhemma? — Wän' der sta' wara jotelid?“

Tia lyfte på hufwudet, såg först på Nybacken och sedan åt hemmet till.

„Kors i herrans namn, sän rök!“ — utropade hon. — „Ja' tror de' ha eldswåda därhemma!“

Bid ordet „eldswåda“ hoppade gubben till, som om han fått en elektrisk stöt. — Jo, verkligen, war det icke eldswåda! — Han hade nu på några minuter icke sett ditåt, och under denna tid hade rökpelaru utwidgat sig till ett svart moln, sträfwande mot höjden. Men det war ett beshynerligt moln — det war fullt af eldsognistor.

Nybacken blef blef som ett lif. Han wille ropa, men kunde på en god stund icke få ett ord öfwer sina läppar.

„Folk, hjälp, hjälp!“ — skränade han slutligen. — „De' brinner, de' brinner . . . och

mina pängar, mina pängar, som alla ä' i kistan i bakfammarn! — Hjälp, hjälp!"

Ängen war icke dess större, än att karlarne kunde förnimma gubbens ljud, men hwardet egentligen war fråga om, förstodo de till en början icke.

Slutligen blef dock saken klar för dem, och med den rasfhjet i handling, som är swensken egen, woro liarne ett, tu kastade längs gårdesgården och alla i sprängmarsch åt hemmet till.

Nybacken hade sprungit ett stycke förut, men upphans snart af de andra.

Han hade kastat bort träsforna och sprang i bara strumpfötterna. Tungan hängde ut munnen som på en hund, ögonen woro blodsprängda och andedräkten tung och flåsande. Ett emellan framhväste han: „hjälp, hjälp! — Mina pängar, mina pängar!"

På halfwa wägen kom en gosse emotspringande och berättade, hwardet alla redan wisste att Nybacka brann.

Man gjorde intet uppehåll för gossen, utan skade i stället blott på farten.

Slutligen war man wid målet.

Det första, som mötte ögat wid framkomsten, war Nybacka mor — svart och sotig i an-

sigtet samt med ett wattenämbar i hwardera handen.

„Hjälp, hjälp!" skränade hon också. — „Pängkistan, pängkistan! — Ja' orkade int lyfta ut den, och nyckeln har far i fickan."

Tunga försök gjordes dock att kasta sig i lågorna för „pängkistan" skull. Det skulle också varit waninne, ty lågorna slogo redan ut från tak och fönster, och hwardet ögonblick kunde melantaket störta in. Man såg, att byggnaden war förlorad, och försökte därför endast hindra elden från att sprida sig till de angränsande husen.

Du kom Nybacken äfwen själf. Han hade blifwit ett stycke efter de andra.

Karlarne stodo alla i en hop på gården och försökte upprepa en stor, tung stege längs ett tätt inwid det brinnande huset beläget lider.

Nybacken sprang förbi dem med wacklande steg — och sedan upp på trappan till den brinnande byggnaden. Han wille rädda „pängkistan".

Redan war han med ena foten öfwer träskeln, för att gå en oundwilig död till mötes, då ett par armar slogos om hans kropp, och en kwinlig röst utropade:

„Gå int dit, far, för Guds skull, gå int dit! Låt pängkistan brinna!“

Det var Nybackens dotter, som ända tills nu förhållit sig lugn.

Gubben försökte slita sig lös, men hans utmattade krafter tillåto det icke. Han samlade några gånger med händerna framför sig och störtade bärefter omkull nedför trappan.

„Pängarne, pängarne,“ — mumlade han dock fortfarande.

„Sofvar ni dottern er åt mig, för wi ha redan länge tyckt om hwarandra,“ hördes plötsligen en röst ur karlhopen, — „så ska' jag hämta pängkistan åt er, och jag också ska' bli halstekt på kuppen?“

Det var hans wackre dräng, Kalle, som rösten tillhörde.

Gubben kunde icke svara, han endast winkade med handen åt dörren till.

Och förr än någon hann komma till besinning från den wärkan Kalles ord gjort, war denne med ett språng på trappan och så in i det brinnande huset.

Alla stodo som slagne af åskan. Ingen hand eller fot rördes ur släcken hwarten till det ena eller det andra. Så, som karlarne hade

stått med uppåtsträckta händer, i och för stegens uppställande, så stodo de alt fortfarande.

Nybackens dotter war blek som ett lik och stirrade oafwändt efter den försvunne i lågorna.

Till och med Nybacken själf lyfte på hufvudet och gapade med öppen mun efter den modige ynglingen. — War det wärklighet! Skulle hans pängkista räddas!

Några ögonblick af dödade ångest förflöto. Det hemiska sprakandet af lågorna, som slogo samman öfwer tafet, samt ljudet af några från byn till hjälp skyndande personer war det enda som förnams. — Nu hördes ett förfärligt brat derinne! Det war troligtwis någon del af mellantafet, som störtade in. — O Gud, skulle han då aldrig komma!

Ändtligen! — På trappan syntes en figur insvept i rök och lågor med en järnbeslagen kista — tung nog för två — mellan sina händer. Med en öfvermånsflig ansträngning slängde han kistan ifrån sig, rusade ut på gården, där han började rulla sig omkring i gräset.

Ansigte och händer woro brända, och kläderna stodo på flera ställen i ljus låga.

Man öfverspolade honom duktigt med watten.

„Fans biß!“ — mumlade den brände.
 „Han hade filat kistan under fängen, så att jag
 icke wille få den därifrån . . . Men jag har
 wunnit — flickan är min“, — tillade han
 triumferande.

Nybacken låg och omfamnade sin „päng-
 kista“ samt gret af glädje. Han kunde icke ens
 tacka sin blifwande måg, så rörd war han.
 Eller kanske war det tanken på några gamla
 silfverrublar, som funnos i en byrålåda, och
 hwilka otwifwelaktigt skulle bli lågornas rof,
 som förstummade hans tunga och kom honom
 att utgjuta tårar . . .

Den gamla byggnaden nedbrann ända till
 grunden, men inom ett år stod en ny på den
 gamlas plats. Och i den nya byggningen
 firades en fest, hwilken fest egentligen war ett
 bröllop för drängen Karl Skogberg och den
 wackra Johanna Nybacka.

Kalle fick, som minnesmärken efter sin mo-
 diga bedrift wid eldswådan, några fläckar i an-
 sigtet, hwilka han får bära ända till sin död.
 Men det betyder föga, tycker Kalle, då han
 i gengäld erhöi den „bästa flickan i hela byn“
 till hustru.

Nybacken dog kort derefter af sorg och

grämelse — som folket påstod — öfwer, att
 han icke fick en rik måg, och sålunda kom Kalle
 äfwen snart att få „pängkistan“

Men ett ordspråk finnes nu i bygden, som
 säger: „Den, som r i k t i g t tycker om en flicka,
 går fast igenom elden för henne — liksom
 Nybacka Kalle“.